

פרק יז

זמן הפדיון במעגל השנה

שבת ויו"ט

א. אין פודין את הבן בשבת (א). וכן ביום טוב (ב). ואף ביום טוב שני

א. שו"ת הריב"ש (סימן קנ"ו) וכן הוא בשו"ת תרומת הדשן (סימן רל"ג), מובא בבית יוסף (סימן של"ט). וכן נפסק בשלחן ערוך (אורח חיים סימן של"ט סעיף ד'). וכן הוא בשו"ת מהרש"ל (סימן ז'), ובשו"ת הב"ח (סימן קכ"ב). והטעם מפורש בריב"ש, משום דדמי למקח וממכר, דהרי צריך להקנות את הסלעים לכהן, ואין קונין בשבת כדאיתא בביצה (דף ל"ו ע"ב). ואפילו אם הפריש המעות מערב שבת לא מהני דהפרשה לאו מילתא היא, דהעיקר היא הנתינה. ועוד טעם, דאפילו לא הוה אלא כפורע חוב, הרי גזרו בהלואה משום שמא יכתוב, כמבואר בגמרא שבת (דף קמ"ט ע"א), והוא הדין כאן.

ועוד נותן הריב"ש טעם דבפודה בסלעים העוברים לסוחר, יש בכך משום איסור טלטול מוקצה בשבת. ובתרומת הדשן (סימן רס"ט) מוסיף, דכיון דלפי מה שסידרו הגאונים, שהכהן שואל מאי בעית טפי, בבנך בכורך או בה' סלעים, דמיא טפי לקנין ומכירה. וכן מביא הש"ך ביורה דעה (סימן ש"ה ס"ק י"ב), הטעם משום דהוה כמקח וממכר, בשם הריב"ש. ובמגן אברהם (אורח חיים סימן ש"ז ס"ק ט"ו) מביא הטעם, משום פריעת חוב המבואר בריב"ש. וראה שם במחצית השקל בזה. ובשו"ת מהר"י מברזנא (סימן קכ"א), כתב הטעם דאין פודין בשבת, משום דאין פודין את הקדשים בשבת, דדמיא למקח וממכר.

ובשו"ת מהר"ם שיק (יורה דעה סימן רצ"ז וש"א), דן למה יאסר לפדות את הבן בשבת במתנה על מנת להחזיר, על פי דברי המגן אברהם (סימן ש"ו ס"ק י"ד) דמתנה על מנת להחזיר מותר לתת בשבת, וכמו שפירש המקנה בקידושין (דף ו') בדעתו, והעלה שם דאכתי משום שאר הטעמים הנזכרים בריב"ש אסור לפדות בשבת, וראה עוד בזה בליקוטי פנחס (ס"ק ס"ב), בשם בית דוד.

ב. הש"ך ביורה דעה שם, דכיון דהטעם הוא משום דהוי כמקח וממכר, גם ביום

של גלויות (ג). אבל פודין את הבן בערב שבת ויום טוב בין אם הפדיון בזמנו ובין שלא בזמנו (ד) [ולענין הסעודה בערב שבת ראה להלן פרק כ"ב סעיף א'].

טוב אין פודין אותו. בשם שו"ת הריב"ש (סימן קנ"ז). וכן הוא בבאר היטב שם. וכן הוא בנודע ביהודה (תניינא יורה דעה סימן קפ"ז), שנשאל שם בדין פדיון הבן שחל ביום א' של ראש השנה, והשיב בזה, דהוי כדינו בחל בשבת.

ג. פתחי תשובה (יורה דעה סימן ש"ה ס"ק כ'), בשם תשובת גבעת שאול (סימן נ"ג), דהוא הדין דביום טוב שני של גלויות אין פודין. וכן הוא במגדל עוז ליעב"ץ (ברכת הורי פלג ג' אות ד'). וכן משמע בלקט יושר (עמוד ס"ג) שכתב, מעשה בבכור וכו', וחל ל"א ביום ראשון של פסח ואמר (בעל תרומת הדשן) שאין לפדותו עד חול המועד. והרי היה יכול לפדותו ביום טוב שני של פסח, אלא על כרחך דאפילו בזה אין לפדותו. וכן הוא בגליון מהרש"א (שם על הט"ז ס"ק י"ג), באם חל יום ל"א בשמיני עצרת ביום ה', ויצטרך לאחר הפדיון עד יום א' [וכגון בחוץ לארץ שיום ו' הוא יום טוב], גם כן אין פודין בו. בשם תשובת דת אש (סימן י"א). וראה עוד בזה באהל יהושע (סימן ל"ב), ובפרי עץ חיים (חלק י"א סימן נ"ז).

וראה בשו"ת שבט הלוי (חלק ז' סימן קע"ה) שאפילו בן חוץ לארץ הנמצא בארץ דינא הכי. אך שליח יכול לעשות – שבן ארץ ישראל יפדהו. דיש לצרף בזה היתר משום דעת שו"ת חכם צבי (סימן קס"ז) דסובר דבן חוץ לארץ בארץ ישראל. נוהג לענין יו"ט כבני ארץ ישראל.

ד. כן משמע מדברי הפוסקים, שדנו לענין אם מותר לעשות הסעודה בערב שבת או יום טוב כשחל פדיון שנדחה בהם וכמו שיבואר לקמן פרק כ"ב סעיף א'. על כרחך הפדיון עצמו עושין. אך המגן אברהם (סימן רמ"ט ס"ק ה') כתב, פדיון הבן שעבר זמנו אסור לעשותו בערב שבת. הרי דנקט דגם הפדיון אין עושין בערב שבת. אבל מדבריו בסימן תקס"ח (ס"ק י') משמע דרק לענין שאין עושין הסעודה בו אבל הפדיון שפיר עושין ובשלחן ערוך הרב (שם סעיף ח') כתב גם כן דאין פודין בערב שבת כשאירע אונס ונדחה מזמנו. ובסוף דבריו שם כתב בסוגרים, אלא יפדנו בלא סעודה של משתה, הרי נקט דמכל מקום הפדיון יעשה. (וראה שם במראה מקומות וציתים שמביא שם להגיה בדברי הרב "ולא יפדנו בלא סעודה". ובספר תענית בכורים (עמוד קע"ו), מביא משו"ת שארית יהודה (אורח חיים סימן ו') שכתב, (על אחיו האדמו"ר הזקן – רש"ז מלאדי) שמעתי מפי קדשו פעמים רבות דכל ספק העמיד בתוך חצאי עיגול, ודעתו היה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו. (הובא בשלחן ערוך שם חלק א' דף קע"ח, וראה שם עוד בהערות על השלחן ערוך אריכות בזה). וראה במור וקציעה (סימן רמ"ט) מה שחלק על המגן אברהם ובבית מאיר (סימן תקס"ח סעיף ה') שחולק נמי על המגן אברהם ובשערי תשובה (שם ס"ק י"ט).

ב. אם חל יום שלושים ואחד להיות בשבת, שאין פודין אותו בשבת (ה), ימתין עד יום ראשון (ו). ויש אומרים שפודין אותו במוצאי

ובברכות מים (סימן רמט), הבין בדברי המגן אברהם שנקט בפשיטות דפדיון הבן שלא בזמנו אין עושין בערב שבת, ואפילו הפדיון עצמו. וראה בתענית בכורים שם שהאריך בדברי המגן אברהם להוכיח דנמי סבירא ליה דהפדיון עצמו שפיר עושין אפילו בערב שבת.

וכל זה בפדיון הבן שלא בזמנו, אבל פדיון הבן בזמנו ודאי דעושין ואין דוחין המצוה, ולענין הסעודה בזה, ראה לקמן פרק כ"ב סעיף א'.

ה. כמבואר לעיל סעיף א'.

ו. שלחן ערוך (יורה דעה סימן ש"ה סעיף י"א), ומקורו מדברי תרומת הדשן (סימן רס"ט) שכתב, יראה דאין למצוא תקנה שיהא נפדה בשבת וכו', ואף על גב דבשילהי פרק קמא דבכורות (דף י"ג ע"א) משמע דלא טוב לאחר הפדיון מל"א יום ואילך, מכל מקום אשכחן דמאחרים כמה מצוות, כדי לעשותן כתיקונן ובהכשר ובהידור. וכן שמעתי שנמצא בספר אחד, שאין לעשות הפדיון (בשבת) כשחל ל"א בו. אמנם בשו"ת מהר"י מברונא (סימן קכ"א) מביא בשם האשיר"י, דאם חל יום ל"א בשבת ראוי לפדותו בשבת, שלא להחמיץ המצוה, ושכן נמצא כתוב בשם מהר"ר שלום מנויאשטט ז"ל, ושכן עשה מהר"ר מיישטר"ל מעשה ופדה בכור אפילו בשבת (מובא כן גם בספר הלכות ומנהגי מהר"ש מנוישטט הלכות פדיון הבן). אכן מביא הוא שם בשם מהר"י מרפור"ק שהביא ראיה שלא לפדות הבכור בשבת. [ולפי שלא נזכר עוד בדברי אחד מן הפוסקים להתיר פדיון הבן בשבת, על כן לא הבאנו דעה זו בפנים. וגם כפי המבואר לעיל בסעיף א', מדברי הראשונים הפוסקים, שאין פודין הבן בשבת, ולא נמצא אחד מהם שיחלוק בדבר או שיביא דעה המתרת, על כן לא הזכרנוהו, שלא יבואו לטעות ולסמוך עליה.

והנה הגם שדין זה שפדיון שחל בשבת נדחה מחמת השבת כבר נזכר בשלחן ערוך אורח חיים, ומקורו שם מדברי הראשונים הנ"ל, על כרחך צריכים לומר ולחלק, דהתם בהלכות שבת בסתמא איירי דאין פודין, ואפילו עבר כבר זמנו, אבל כאן שחל להיות ביום הל"א, שאז זמנו לפדיון וחיובו מדאורייתא, והיה מקום לומר שידחה השבת ולא יחמיץ המצוה, על כן חזר ונשנה].

וכן מביא בהגהות על מנהגי מהר"ל הלכות פדיון הבן, בשם מרדכי הגדול, דפדיון הבן שחל ל"א שלו בשבת, פודין בל"ב, וכן מביא בלקט יושר (יורה דעה עמוד ס"ג) בשם מרדכי הארוך בתשובה בהלכות פדיון הבן. וראה בשו"ת מהרש"ל (סימן ז') שכתב, שאין זה מהמרדכי, אלא הגהה שהוסיפו שם, ולכן לא נסתייע תרומת הדשן בדבריו. וכן כתב בים של שלמה (פרק קמא דקידושין סימן נ"ד). עוד כתב שם בלקט

שבת (ז). וכן נוהגין (ח). ויש אומרים דיש לנהוג לעשות הפדיון ביום ראשון (ט). ויש אומרים דאם חל יום הפדיון בשבת וכבר כלו כ"ט י"ב

יושר, והארכת בזה באחת מתשובות שלי, ומסקנתי, שיש להמתין עד לאחר שבת או יום טוב, וכן הוריתי דבר הלכה למעשה, וכן הגיד לי מה"ר שמשון מפראג ז"ל, בעוד היותו אצלנו במרפור"ק, שמצא בספר אחד שיש להמתין עד למחר.

ז. היעב"ץ במגדל עוז (ברכת הורי פלג ג' אות ח') כתב, ועל כל פנים אם עבר יום ל"א שלא יכלו לפדותו בו (וכגון שחל ל"א בשבת), נראה לי שאין להשהות המצוה יותר, ופודין בתחלת הלילה. וכן הוא בדגול מרבבה (אורח חיים בסימן תקס"ח), שחולק שם על המגן אברהם (ס"ק י'), וסבירא ליה דאם ליל מוצאי שבת הוא כבר ליל ל"ב, למה לא יעשה אז הפדיון עם הסעודה כאחד. וראה שם בשערי תשובה, מה שמעיר על דבריו, ובילקוט סופר (פרשת קרח על ברית), ובפדיון נפש (סימן ב' ס"ק ה') וכן העלה בשו"ת נודע ביהודה (תניינא סימן קפ"ו). וכן הוא בשו"ת מהרי"א (סימן רס"ב), דעדיף לעשות בלילה, שלא להשהות המצוה. וכן כתב בקיצור שלחן ערוך (סימן קס"ד סעיף ג') שיש לפדותו תיכף בלילה שלאחריו, ולא ימתינו עד למחר להשהות המצוה יותר. ובחכמת שלמה (כלל ק"נ אות ח') ובערוך השלחן (סעיף מ"ה).

ח. כן המנהג בכל העולם שעושים הפדיון במוצאי שבת, באופן שחל ל"א בשבת. ואף דכל פדיון בימות החול עושין ביום, מכל מקום כיון שכבר נדחה השבת לא דחינו ליה עוד. וכל שכן לפי מנהג קהילות ספרד שנוהגין בכל פדיון לעשות דוקא בלילה, וכמבואר לעיל פרק ט"ו סעיף ט'.

ט. אלף למטה (על המטה אפרים סימן תקפ"א אות כ"ז), בשם ספר יראים שכתב, בחל שבת ביום ל"א, לא יפדה בליל מוצאי שבת, משום שאין צריך לכך, דדי כשיעשה בזריזות בצפרא. וכן הוא במשנה ברורה (סימן תקס"ח ס"ק כ'). ובשער הציון (שם אות כ"ג), וכן משמע פשוט לשון השלחן ערוך כאן שכתב, אלא ימתין עד יום ראשון, ובחכמת אדם (כלל ק"נ הלכה ח') כתב בזה, שאם רוצה יעשה בלילה, אלא שנוהגין ביום. ובבכור אדם בתשובה שבסוף הספר, חולק על הקיצור שלחן ערוך (סימן קס"ד ס"ג) וסובר דיש לעשות הפדיון ביום, משום דכן הוא המנהג לעשות לעולם ביום. [כמבואר לעיל מדברי הש"ך (כאן ס"ק י"ב) שכתב, דנוהגין לפדות ביום, ולא חילק בזה בין מוצאי שבת לימות החול, משמע נמי דלא סבירא לפדות במוצאי שבת, אמרי יושר]. וכן העלה בשו"ת מהרש"ם (חלק ב' סימן מ"ג). שיש לעשות ביום. וכן הוא בשו"ת עמק התשובה (סימן קנ"א), ופירש שם דגם הדגול מרבבה הנ"ל סבירא ליה הכי, ובשו"ת בית ישראל (חלק א' סימן קל"ד), מביא בשם שו"ת לבושי מרדכי (תנינא יורה דעה סימן קכ"ט) דכיון דדעת כמה פוסקים לעשותו בלילה, דעת כמה פוסקים לעשותו ביום הרי המה הברכי יוסף, דרך החיים, שערי

תשצ"ג בערב שבת פודין אותו בערב שבת על-מנת שיחול הפדיון בשבת (י), ואין הלכה כן (יא).

תשובה, שו"ת שבט סופר (יורה דעה סימן צ"ז). על כן אינו רוצה להכריע בדבר וכל אחד יעשה כרצונו. ומציין שם עוד לשו"ת ערוגת הבשם (יורה דעה סימן רל"ט), שהעלה גם כן דפודין בכהאי גוונא ביום. וראה עוד בזה אם פודין במוצאי שבת, בשו"ת דבורי אמת (סימן י"ד). תל תלפיות (תרע"ד סימן כ"ב). דור רביעי (תשל"ז סימן כ"ו אות א').

י. כן כתב הב"ח כאן ביורה דעה, דאם מלאו לו כ"ט י"ב תשצ"ג ביום ו', יפדהו ביום ו', דהוי חודש. וכן כתב הש"ך (כאן ס"ק י"ט), דאם הגיע הבן ביום ו' לכ"ט י"ב תשצ"ג, אז יפדהו ביום ו', ומפרש דגם דעת תרומת הדשן והמחבר שכתבו, דאין לפדות עד יום ל"א, היינו דוקא היכא דכלו הכ"ט י"ב תשצ"ג ביום השבת, אבל היכא דכלו קודם השבת, יש לפדותו ביום ו'. וכן כתב המהרש"ל בים של שלמה (פרק קמא דקידושין סימן נ"ד), דאם חל ל"א בשבת יפדנו ביום ו', ויתנה על המעות לאחר ל', דאז ליכא למיחש למידי, וסיים שם, ומה שכתב במהרי"ל (החדש בהג"ה), שנמצא במרדכי הגדול שפודין ביום ל"ב, היכא דחל ל"א בשבת, אל תשגיח בה, כי אינו מדברי המרדכי.

וראה עוד בזה, בשו"ת בית שערים (יורה דעה סימן שפ"ח). שו"ת משיב הלכה (סימן ר"ח). שו"ת נחלה לישראל (סימן כ"ז). שו"ת עני בן פחמא (יורה דעה סימן כ"ח). שו"ת עמק יהושע (סימן ט'). קובץ המאור (שבט תשי"ט). שו"ת רדב"ז (סימן י"ט). שו"ת שאילת יצחק (תניינא סימן ל"ט). שו"ת שאלת משה (יורה דעה סימן ס"א).

יא. כדמשמע לשון השלחן ערוך שם, דימתין עד יום ראשון. וכן הוא בתרומת הדשן שם שכתב, דהיאך יעשה עם הברכות שצריך לברך, וגם עם הסעודה שרגילין לעשות בשעת הפדיון. וכן העלה במגן אברהם (אורח חיים סימן של"ט ס"ק ח') שכתב, ואין לומר יתן המעות לכהן בערב שבת, מכל מקום איך יעשה עם הברכות והסעודה, יעשנה בערב שבת, עדיין לא חלה עליו המצוה, ואיך יאמר וצונו, ובשבת נמי לא, דהשתא לאו מידי קעביד, לכן ימתין עד יום א'. וכאמור לעיל דכן דעת המרדכי הגדול.

וראה עוד לענין אם חל ל"א בשבת מתי יעשו סדר הפדיון, בספר אשדות הפסגה (יורה דעה סימן י'). שו"ת איתן אריה (סימן ל"א). שו"ת בית שערים (יורה דעה סימן שפ"ז). בית שמואל (סימן ע"ג). בית אב (חלק ב' סימן צ"ה). שו"ת דברי ישראל (חלק ב' סימן ל"ו). הלכה למשה (תרצ"ה חלק ג' דף כ'). שו"ת הרדב"ז (חלק א' סימן תס"ו). ויצבר יוסף (סימן ס"ח אות ט'). וילקט יוסף (תרע"ד סימן קע"א וקפ"ז). שו"ת חלקת יעקב (חלק ב' סימן נ"ב). חקרי לב (יורה דעה חלק ג' דף קמ"ז עמוד ד'). יפה נוף (אורח חיים סימן ב'). כבוד יום טוב (הלכות בכורים דף מ"ב ע"א). שו"ת משיב

ג. אם עבר ופדה בשבת, הבן פדוי (יב).

ראש השנה

ד. פדיון הבן שחל ביום ראשון של ראש השנה, יעשה הפדיון והסעודה במוצאי ראש השנה, ולא בצום גדליה (יג), ויש אומרים

דברים (חלק ב' יורה דעה סימן קע"ב). שו"ת משיב הלכה (סימן ק'). שו"ת מנחת שי (חלק א' סימן ע"ז). שו"ת מנחת משה (סימן נ"ד). שו"ת מנחת יצחק (חלק ה' סימן ל"ג). שו"ת מקור ישראל (סימן כ'). שו"ת משנה הלכות (חלק ה' סימן ר"ב). עצי זית (חלק ב' עמוד כ"ד). שו"ת פרי השדה (חלק ב' סימן מ"ד). פחד יצחק (דף צ"ג). קובץ תל תלפיות (פרק ג' סימן א' אות ז' ו"ח).

יב. שלחן ערוך (אורח חיים סימן של"ט סעיף ד'), ואין פודין הבן וכו', וכולם אם נעשו שוגגין או מזדיין או מוטעין, מה שעשה עשוי. ומקורו מדברי הרי"ף והרא"ש (בפרק ה' דביצה), מביאו בבית יוסף שם. וכן הוא ברמב"ם (פרק כ"ג מהלכות שבת הלכה ט"ו) שכתב, וכן המקנה לחבירו בשבת קנה [והטעם דכיון דהא דאין פודים בשבת, הוא משום גזירת מקח וממכר, ודאי דאינו חמור מקנין גמור דקנה]. וכן פסק בשו"ת מהר"ם שיק (יורה דעה סימן ש"א), דאם עבר ופדה בשבת, אין צריך לחזור ולפדותו.

ובשו"ת שבות יעקב (חלק ב' סימן ק"ז) נקט, דאם עבר ופדה בנו בשבת על ידי משכון כלי בנו פדוי, אמנם כתב, שראוי שהאב והכהן יתענו שני וחמישי ושני, מובאים דבריו להלכה בשו"ת הרי בשמים (קמא סימן נ"ב), ובזוהר הברית (סימן כ"ט סעיף ח'). ובבית לחם יהודה (סימן ש"ה ס"ק ה'). ובליקוטי פנחס (ס"ק ס"ב) הביא מבית דוד (ביסטריץ – סימן ש"ה), דאם פדה ונתן במתנה גמורה, דאין בנו פדוי, על פי מה שכתב המקנה באבן העזר (סימן כ"ח), דאם נתן מתנה בשבת לא הוי מתנה, לפי דברי הסמ"ע בחשן משפט (סימן ר"ח), דקנין הנעשה באיסור שבת אי עביד לא מהני, והוא הדין בפדיון הבן. וכן בפדיון נפש (סימן ב' ס"ק ד') כתב, אם עבר ופדה בשבת בשוגג, מועיל הפדיון, ואין צריך פדיון שנית. הרי דנקט דוקא בשוגג. [ולכאורה מדברי השלחן ערוך שם משמע דמהני הפדיון בעבר ופדה, ואפילו מזיד, ואפילו מתנה גמורה. ולהדיא כתב במשנה ברורה (שם ס"ק ל'), דהאי וכולם אם נעשו וכו', על כל המבואר בסעיף זה קאי. וראה עוד שם במגן אברהם (ס"ק י'), ובמחצית השקל שם בזה].

וראה עוד שם בליקוטי פנחס, שמביא בשם בית דוד (סימן ש"ה), דדן לענין עבר ופדה בשבת על ידי מתנה על מנת להחזיר. ומציין עוד לקובץ תל תלפיות (תרס"ו סימן נ"ה), בענין עבר ופדה בשבת.

יג. שו"ת נודע ביהודה (תניינא יורה דעה סימן קפ"ז), דאיז להמתין עד יום צום

דעושיין הפדיון ביום צום גדליה, והסעודה בלילה שאחר התענית (יד), ויש אומרים שפודין אותו בערב ראש השנה, לאחר שכלו הכ"ט יום וי"ב שעות ותשצ"ג חלקים (טו), [ויש לנהוג כדעה קמיתא] (טז).

פורים

ה. יש אומרים דאין פודין את הבן בפורים (יז), ואין הלכה כן (יח).

גדליה, דהא דלא רצו לעשות הפדיון בליל ל"א, הוא לפי שפעמים אכתי לא כלו כ"ט י"ב תשצ"ג בליל ל"א, אבל בנדון דידן ודאי שיעשה בלילה. ומביאו בחידושי רע"ק איגר (יורה דעה סימן ש"ה). [ואף דמדברי השואל בנוגע ביהודה שם, משמע דאיירי באופן שראש השנה חל ביום ה' ו', ואחר זה הוא שבת, ונמצא דצום גדליה הוא כבר ביום הל"ד לפדיונו, מכל מקום מדברי רע"ק איגר שם משמע, דדבריו קאי נמי על אופן הנזכר כאן, ולפי זה כל שכן בחל ביום ה' ו', דיש לפדותו במוצאי שבת, ולא להמתין למחר.] וכן הוא בדגול מרבבה סימן תקס"ח על המג"א (ס"ק ו'), וכן הוא בהגהות חת"ס שם, דבנדון כזה, שאין חשש שמא לא נשלם הכ"ט י"ב תשצ"ג, ודאי דפודין בלילה שלפניו עם הסעודה כאחד. וכן העלה באלף למטה (סימן תקפ"א ס"ק כ"ז), ומביא כן בשם שו"ת תפארת צבי (סימן מ"ה ומ"ו), דיש לעשות הסעודה והפדיון בלילה שלפני התענית.

יד. ברכי יוסף (סימן ש"ה סעיף ט"ז) כתב, דמדברי האחרונים ברור, שיעשה הפדיון בצום גדליה, והסעודה תהיה בלילה, וכן הוא בתשובת הרדב"ז (סימן תס"ו), מובא באלף למטה (סימן תקפ"א ס"ק כ"ז). [וכמבואר לקמן סעיף ז', דיש עוד פוסקים שסבירא להו, דיש לעשות הפדיון ביום התענית]. וכן הוא במנהגי וורמזא (לר' יוזפא שמש סי' קל"ט).

טו. שו"ת שבות יעקב (חלק ב' סימן כ"ז), וכן עולה מתשובת הב"ח (סימן קכ"ב), דאף דנקטינן דבחל ל"א בשבת, מאחרין, מכל מקום בראש השנה מקדימין, שאם יאחר עזי צום גדליה, לא יוכל לעשות אז הסעודה, [והוא לשיטתו אזיל, כמבואר פרק ט"ו סעיף ב' והערה ג', דכל שעברו כ"ט י"ב תשצ"ג ראוי לפדיון ואין מאחרים].

טז. [כן משמע רוב דעות הפוסקים כמבואר לעיל, וכן עולה מדברי הפוסקים בשאר תענית ציבור, כמבואר בסעיף ז' דרובם נוטים לפדות בליל התענית, וגם שיש נוהגים בכל פדיון לפדות בלילה, וכמבואר לעיל פרק ט"ו סעיף ז' ודאי דאין להשהות המצוה וגם דכן הוא המנהג בפדיון שחל בשבת דפודין במוצאי שבת וכמבואר לעיל סעיף ב' והוא הדין בזה]. וראה עוד בפדיון הבן שחל בראש השנה, בשו"ת משיב הלכה (סימן רפ"ב). נטיעה של שמחה (סימן ע"ג). שו"ת שבט סופר (סוף סימן צ"ז).

יז. שו"ת מהר"י מברונא (סימן קכ"א) שכתב בשם מהר"י וייל, שמיחה מלפדות

חול-המועד

ו. יש אומרים דגם בחול המועד אין לעשות פדיון הבן (יט), ויש מתירין (כ), וכן נוהגין (כא).

בכור אדם בפורים כדי שלא לערב שמחה בשמחה, ואפילו ביום ב' דפורים שהוא יום ט"ו, אסר מהר"י וייל לפדות בכור, דכתיב (מגילת אסתר ט' כ"ז): "את שני הימים האלה", ואמרו בפרק קמא דמגילה (דף ה' ע"ב): לאסור של זה בזה, פירוש הספד ותענית אסור אפילו לבן עיר בט"ו, ויליף לה ממשחה ושמחה, לכן אין לערבב שמחה בשמחה. ויש תמהים שדחה מצות עשה בשביל שמחת פורים שני, אע"ג דשמחת פדיון הבן אינה כתובה בהדיא, וכן מובא בשם מהר"י וייל בהגהות דרישה (כאן אות ג').

יח. כמבואר ברמ"א (אורח חיים סימן תרצ"ו סעיף ח'), ומשום דאין בהו שמחה כל כך, שיהא שייך בהו משום אין מערבין שמחה בשמחה, וכמבואר במשנה ברורה (ס"ק כ"ט), וכן הוא בזוהר הברית (סימן כ"ט ס"ק ט'). וראה עוד בזה בשו"ת פרי השדה (חלק ב' סימן מ"ז), ובית דוד (סימן ש"ה).

יט. רמ"א (יורה דעה סימן ש"ה סעיף י"א), בשם מהר"י וייל בשם סמ"ק מצורי"ך, מובא גם בהגהת דרישה (שם אות ג'), וכן הוא בשו"ת מהר"י מברונא (סימן קכ"א), וכן מביא בברכי יוסף (סימן ש"ה ס"ק י"ח) בשם כנסת הגדולה, שמביא דעות האוסרין לעשות פדיון הבן בחול המועד, ובש"ך (שם ס"ק י"ג) כתב הטעם, משום דאין מערבין שמחה בשמחה.

כ. רמ"א (שם), בשם התוספות (פרק קמא דמועד קטן דף ח' ע"ב ד"ה מפני ביטול), דלא חשיבי שמחה בשמחה כי אם סעודת נישואין לבד וכן כתב בלבוש (סימן ש"ה). וכן נפסק בשלחן ערוך (אורח חיים סימן תקמ"ו סעיף ד'), דמותר לעשות ברגל סעודת פדיון הבן, וכן מציין לה בש"ך (ס"ק י"ד), ובביאור הגר"א (אות כ"ב). ובש"ך שם מביא בשם העטרת זקנים, שכתב הטעם משום דלא אמרינן בסעודת הפדיון שהשמחה במעונו, וכן כתב הטעם בשו"ת מהר"י מברונא שם, לאסור סעודת הפדיון בחול המועד, משום שאומרים שהשמחה במעונו. אמנם הש"ך שם חולק בזה, דהרי גם סעודת אירוסין אסור לעשות בחול המועד, וכמבואר שם בשלחן ערוך אורח חיים (סימן תקמ"ו סעיף ג'), אף דלא אמרינן בה שהשמחה במעונו [וראה עוד לענין אמירת שהשמחה במעונו בפדיון הבן בפרק כ"א סעיף י"ד].

כא. רמ"א (שם) שכתב, וכן עיקר. ובש"ך (שם ס"ק ט"ו) כתב, וכן נוהגין. וכן הוא בברכי יוסף (שם), דהמנהג פשוט לפדות הבן בחול המועד, וכן הוא בנהר מצרים (הלכות פדיון הבן סעיף כ"ב), וכן כתב הגר"ח פלאגי ברזח חיים (הלכות פדיון הבן סימן ש"ה ס"ק ה'), דנוהגין באיזמיר לעשות פדיון הבן בחול המועד, וכן הוא בפדיון

תשעה באב

ז. פדיון הבן שחל בתשעה באב, יש נוהגים לעשות הפדיון ביום התענית, והסעודה בלילה שאחר התענית (כב), ויש אומרים דיש לעשות הפדיון והסעודה במוצאי התענית (כג), [וכן ראוי לנהוג] (כד).

נפש (סימן ה' ס"ק י"ח) [וכן המנהג הפשוט בכל המקומות שפודין בחול המועד]. וראה עוד בזה, בשו"ת משיב דבר (חלק א, סימן פ"ה). ויאמר יצחק (אורח חיים הלכות חול המועד אות א'), לענין אם עבר זמנו, אם מותר לפדות בחול המועד. שמן המשחה (הלכות יום טוב סימן נ"ט). איתן אריה (סימן ל"א אות ד'). ובספר חול המועד כהלכתו (פרק א' סעיף ל"ג).

[ויש להעיר, דהרי הא דאין מערבין שמחה בשמחה, הוא לענין סעודת הפדיון, כמבואר בשלחן ערוך אורח חיים שם, והכא איירי הרמ"א לענין עצם הפדיון אם עושין בחול המועד, וזה לא שייך ביה משום שמחה. וכי יידחה הפדיון שהוא מדאורייתא בשביל הסעודה, וכבר העיר כן בפדיון נפש שם, לענין פדיון הבן בפורים. ראה בזה לעיל הערה י"ז].

כב. הש"ך ביורה דעה (סימן ש"ה ס"ק י"ב) כתב: ומיהו שמעתי שנוהגין לפדות ביום התענית, ולעשות הסעודה בלילה שאחר התענית, ומביאו המגן אברהם (סימן תקס"ח ס"ק י'). וכן העלה להלכה בשו"ת האלף לך שלמה (אורח חיים סימן שמ"ט), שיעשו הפדיון ביום התענית סמוך לערב, והסעודה בלילה שאחר התענית, דאין להחמיץ המצוה. וכן העלה בברכי יוסף (סימן ש"ה ס"ק ט"ז), דיעשו הפדיון ביום התענית. וראה בזה עוד בקובץ תל תלפיות (תרס"ט דף קס"ז).

[והנה לא דנו הפוסקים בזה, לענין הברכה על הכוס שמברך הכהן בשעת הפדיון, אם דינו כמו בברית מילה שחל בט' באב, שכתב הרמ"א (יורה דעה סימן רס"ה סעיף ד'), דמברך על הכוס ומטעימו לתינוקות, וכן נקט המחבר באורח חיים (סימן תקנ"ט סעיף ז') (אף דשם ביורה דעה נקט המחבר, דבד' צומות אין לברך על הכוס כלל), או דאין לברך על הכוס, הגם שברכת היין מקורה מתקנת הראשונים כמבואר בפרק י"ח סעיף כ"א, מכל מקום לא נזכרה בפוסקים ובשלחן ערוך הברכה על הכוס, כמו שבארו בברית מילה. ובערוך השלחן (סימן ש"ה סעיף מ"ה), העלה דמשום כך אין לעשות הפדיון ביום, כדי שיברך הכהן על הכוס, משמע דפשיטא ליה דאין לברך על הכוס בזה. וראה עוד בזה בעדות לישראל (סדר פדיון הבן אות ו').]

כג. כן העלה בערוך השלחן (סימן ש"ה ס"ק מ"ה) שכתב: ואם חל בט' באב, פודין אותו לאחר התענית בלילה, ויש גם ביכולת לפדות ביום התענית, ולעשות הסעודה בלילה, מיהו יותר טוב לעשות הכל בלילה כדי שיברך הכהן על הכוס, וכן העלה בשו"ת גור אריה יהודה (יורה דעה סימן קט"ז), דאם חל ל"א בט' באב יעשה הפדיון

ויש סוברים, דאם כלו כ"ט יום וי"ב שעות ותשצ"ג חלקים קודם התענית, יש לפדות ביום השלושים קודם התענית (כה), ואין נוהגים כן (כו).

בלילה שלאחריו, דבט' באב נחשבים כאבלים, ואין לברך שהחיינו בפרסום, ומביאו בערך ש"י (אורח חיים סימן תקנ"ד), וכן העלה בנהר מצרים (הלכות פדיון הבן).

כד. הנה בענין המנהג בפדיון הבן שחל בט' באב, אין ידוע מנהג ברור בזה, וגם כיון שהוא דבר כמעט שאינו בנמצא כלל (שכל כולו של (פדיון הבן) דבר נדיר הוא, ראה בזה במבוא הספר), אמנם מהמעט שמפורש בדברי הפוסקים בענין זה, נמצאנו למידן לילך אחר הדעת שהרוב נוטה לזה, וכמבואר דעת הגור אריה יהודה, ובעל ערך ש"י, שהעלו מפורשות לפדות במוצאי התענית בלילה, וכן העלה בערוך השלחן ובנהר מצרים כנזכר לעיל, והגם שמחמת טעמים ונימוקים היה מקום לצדד לפדות ביום התענית, דהרי משום טעם של ברכה על הכוס, הרי אפשר לעשות כעצת שו"ת האלף לך שלמה הנזכר, שיעשו הפדיון סמוך לערב, ומיד אחר כך יעשו הסעודה, ואז יברך הכהן על הכוס, וכמו שמבואר בפרק כ"ג סעיף י"ב לענין כהן ב"יאר צייט" שלו, שיעשו הפדיון סמוך למנחה וגם הסעודה, ואז יברך על הכוס. והוא משו"ת פנים מאירות (חלק ב' סימן צ"ח). ואם משום ברכת שהחיינו, הרי דעת המגן אברהם (בסימן תקנ"א ס"ק מ"ב), שיש לאבל לברך שהחיינו, וכן מביאו בגליון מהרש"א (כאן בסעיף י'), וגם בברית מילה שחל בט' באב לא מצאנו שלא יברכו שהחיינו, ואמאי יהיה חלוק בזה פדיון הבן. וכן מביא בפדיון נפש (סימן ה' סעיף כ"ד), דמברכין שהחיינו ולא חיישינן, וכבר העיר בזה בשו"ת האלף לך שלמה שם על דברי הערך ש"י.

וראה עוד בזה בדרישה (כאן אות ג'), לענין שהחיינו על בכור שמת בזמן האבילות של אביו, ובים של שלמה (פרק קמא דקידושין סימן נ"ד), בשם תשובת מהר"ן, ובברכת הבית (שער כ"ד אות נ"ו), ובשו"ת באר שמואל (סימן ע"ב), ובספר חיים של ברכה (סימן י"ב). אמנם כיון שדעת הש"ך אינה נוטה להתיר לעשות הפדיון ביום והסעודה בלילה, כמו שיבואר לקמן, וגם דעת הני פוסקים נוטים כן, ודאי דיש לחוש לדעתם.

ובליקוטי פנחס (ס"ק ק"ז השני), מביא תשובה מהגר"ח צוקער ראב"ד בערעגסאז, ועוד תשובה (שם בס"ק ס"ה) בזה, מאב"ד האלאס בעל באר שלמה, על דבר השאלה שנתעוררה אצלם בענין זה של פדיון ביום ט' באב, והעלו שטוב יותר לעשות הפדיון והסעודה בלילה, ומביא שם מעשה רב מפדיון הבן אשר חל ביום ט' באב, ונחגג הפדיון והסעודה יחד ברוב פאר והדר בישוב אורשווא במוצאי התענית, והשתתפו בה הרבה רבנים תלמידי חכמים ומאות אנשים חסידים, בראשות הגה"ק בעל קדושת יום טוב זצ"ל אשר היה נוכח בסעודה זו ונשא מדברותיו שם, והגאון בעל פני מבין היה הכהן שנתכבד לפדות הבן, ולא עלה ספק בלבם ולהרהר אחר מנהג זה.

ח. אם חל יום הפדיון בשבת, ולמחרתו חל צום ט' באב נדחה, יש מי שאומר שראוי לעשות הפדיון ביום התענית, ובליילה יעשו הסעודה (כז).

תענית ציבור

ט. פדיון הבן שחל בתענית ציבור, יש אומרים שפודים ביום התענית, והסעודה בלילה שאחר התענית (כח), ויש אומרים לעשות

וכן מביא בליקוטי פנחס שם תשובה מבעל פני מבין, שמביא רשימות מפדיון זה, הרי משמע דכן היה המנהג לפדות במוצאי התענית, ולכן ודאי דיש לסמוך ולנהוג כן. ובספר ברכת השיר והשבח (סימן ס"ט אות ו'), מביא שהגאון ר"ח קנייבסקי שליט"א הורה גם כן, לעשות הפדיון והסעודה לערב, כדי להסמיך הסעודה לפדיון.

כה. כן היא דעת הש"ך (ס"ק י"ב), על פי מה דנקט (שם בס"ק י"ט) כדעת הב"ח, דכיון שעברו עליו כ"ט י"ב תשצ"ג, כבר ראוי לפדיון, ואין צריכים להמתין עד יום השלושים ואחד, וכמבואר דעתו פרק ט"ו בסעיף ב'.

כו. כמבואר לעיל דעת הפוסקים להלכה, דלעולם בעינן להמתין עד יום השלושים ואחד, ושכן המנהג. וגם לדעות המתירין לפדות בלילה, לא התירו אלא בליל השלושים ואחד. וכמבואר פרק ט"ו הערה ד'. וראה עוד בענין פדיון הבן שחל בט' באב, בשו"ת ברוך השם (אורח חיים סימן ס"ב), ובקובץ דרושים וחידושים (תר"ץ חוברת ט' סימן ז').

כז. כן הוא בשו"ת האלף לך שלמה אורח חיים (סימן שמ"ט), דאם חל ט' באב ביום עשירי, פשוט דיש לעשות הפדיון ביום או סמוך לערב, והסעודה בלילה. [והנה צ"ע אם ראוי לנהוג כן, דהגם שכפי המבואר לעיל, הרבה פוסקים מחולקים בזה, מכל מקום כיון שלא נחתי להדיא בדין זה, ונמצא אם כדבריהם גם בזה יהיה שיהוי המצוה רב כדי יומיים אחר הזמן הראוי, ולכן כדי שלא להשהות המצוה יותר מדאי, אולי ראוי לנהוג כדבריו. וכפי שיבואר לקמן בשאר תענית ציבור דעות הפוסקים לנהוג כן, אפשר דבזה נמי יש לנהוג כן. אך אפשר דמטעם דשהחיינו, צריך גם כאן לעשות הכל רק בלילה. וראוי לשאול דעת מורה צדק. והגרש"ז אוירבאך שליט"א אמר לי דאין חילוק בין ט' באב נדחה לשאינו נדחה, ופשוט נמי דאין להקדים הפדיון לערב שבת אף אם עברו כ"ט י"ב תשצ"ג].

כח. חכמת אדם (כלל ק"נ סעיף ח'), וכן מביא הש"ך (ביורה דעה סימן ש"ה ס"ק י"ב), דנוהגים לפדות ביום התענית ולעשות הסעודה בלילה, ומביאו המגן אברהם (סימן תקס"ח ס"ק י') וכן כתב היעב"ץ במגדל עוז (פלג ג' אות י"ג), דאם רצו, פודין

הפדיון והסעודה בלילה שאחר התענית (כט), וכן נוהגין (ל), ויש אומרים דפודים ועושין הסעודה בלילה שלפני התענית (לא) (ויש נוהגין כן) (לב).

אותו בו ביום, ויעשו הסעודה בלילה, וכן הוא בערוך השלחן (סימן ש"ה סעיף מ"ה) שכתב, ויש גם ביכולת לפדות ביום התענית, ולעשות הסעודה בלילה.

כט. קיצור שלחן ערוך (סימן קס"ד סעיף ג') שכתב, או שחל בשבת וביום טוב או בתענית, יש לפדותו תיכף בלילה שלאחריו, וכן העלה היעב"ץ שם באחד מן האופנים שאפשר לפדותו במוצאי התענית ולעשות אז הסעודה.

ל. כן שמעתי מפי כהנים מיוחסים, דכן נוהגים לעולם אפילו בתענית, דלא ראינו נוהגים כלל לחלק הפדיון והסעודה, וגם לא נהגו לפדות בליל ל"א, וכמבואר פרק ט"ו בהערה ח', דלכתחילה יש להמתין עד יום ל"א ממש, אלא דהספרדים הנוהגים תמיד לפדות בליל ל"א, יפרו כן גם בזה.

לא. כן העלה הש"ך שם, דאם לא כלו כ"ט יום וי"ב שעות ותשצ"ג חלקים ביום הל', אז יש לפדותו בליל ל"א של יום התענית, אבל אין לפדותו ביום התענית ולעשות סעודה בלילה שלאחר התענית, דליכא פרסומי כהאי גוונא, וכמו שכתב מהרא"י בתרומת הדשן (סימן רס"ט) [והגם דמוכח מדברי הש"ך דאם כלו כ"ט י"ב תשצ"ג ביום הל'. אז יש לפדותו ביום הל', מכל מקום כיון דלהלכה נקטינן דלעולם פודין רק ביום הל"א, וכמבואר פרק ט"ו סעיף ב', ולכן אף אם עברו ביום הל' כ"ט י"ב תשצ"ג, אין פודין ביום הל']. וכן הוא ביעב"ץ שם, דאפשר לפדותו ולעשות הסעודה בליל ל"א אור ליום התענית, וכן הוא בהגהת חתם סופר בשלחן ערוך (אורח חיים סימן תקס"ח), דיש לפדות ולעשות הסעודה בלילה שלפני התענית, ומכל מקום מסתפק שם, אם ראוי לקבוע סעודה בלילה השייך ליום התענית, ומציין לברכי יוסף (סימן ש"ה ס"ק י"ד), שהעלה גם כן לפדות ולעשות גם הסעודה בלילה שלפני התענית. וכן כתב בערוך השלחן שם, דהדבר פשוט שפודין אותו בלילה הקודם, השייך ליום ל"א.

לב. כמבואר לעיל, דכן דעת הרבה פוסקים, דיש לפדות בליל ל"א, וגם הרי מנהג הספרדים הוא, דלעולם פודין בליל ל"א, ואין ממתינין ליום המחרת. וגם דמעיקר הדין רשאים לפדות ביום ל"א, וכמבואר שם לעיל, ולכן כדי שלא להשהות המצוה יותר מדאי, נהגו לעשות הפדיון והסעודה בליל ל"א, ובזה שונת שאר תעניות ציבור, מתענית ט' באב, המבואר לעיל סעיף ח', דהמנהג הוא שפודין במוצאי התענית, דבט' באב אי אפשר להקדים הפדיון בלילה שלפניו, שגם הלילה כיום התענית, מה שאין כן בשאר תענית ציבור, דאפשר לפדותו בליל התענית, ודאי דעדיף טפי מלפדותו במוצאי התענית, או ביום בתענית גופו.

י. פדיון הבן שחל בתענית ציבור, יש שפסקו שהאב והכהן מותרים לאכול ממנחה גדולה ואילך (לג), ויש שפסקו שצריכים להשלים (לד) והמנהג שאף הם משלימים (לה).

ובחידושי רע"ק איגר שם ביורה דעה מפרש, דהא דלעולם אין פודין בליל הל"א, הוא רק משום חשש שמא לא עברו כ"ט י"ב תשצ"ג, ולכן נוהגין לפדות ביום והוא בשם שו"ת נודע ביהודה ולפי זה אם עבר חשבון הזה, יש לצדד ולפסוק כדעת אלו הפוסקים, לפדות בליל ל"א. ובשו"ת לבושי מרדכי (תנינא יורה דעה סימן קכ"ט) העלה שיכול לעשות כל אחד כפי שירצה בזה.

וראה עוד בענין פדיון הבן שחל בתענית, בשו"ת איתן אריה (סימן ל"א). שו"ת דברי טעם (סימן מ"ח). ויאמר יצחק (חלק א' יורה דעה הלכות פדיון הבן אות ב'). פאת שדך (סימן קל"ב). שו"ת שרגא המאיר (חלק ב' סימן ב').

לג. כן כתב המעדני יו"ט (מבעל התוס' יו"ט) על הלבוש שכן הדין כמו במילה.

לד. באליה רבה כתב שיש לחלק בין מילה לפדיון.

לה. כן כתב בספר דברי ישראל (לר"י וועלץ זצ"ל) ועיין במאמר הרב שטרן (עלי תמרים ירושלים מנחם אב תשמ"ה) שמונה פוסקים רבים שפסקו כך להלכה.